

בעזרת ה' יתברך

עיוני

מנחת חינוך

פרשת נח

ניתן להשיג את הקונטרס

בטלפון 05484-85931

הערות והוספות ניתן לשלוח לכתובת מייל

9763181k@gmail.com

תוכן הענינים

- סימן א : ספק ישראל ספק גוי כיצד ינהג בשמירת שבת..... א
- סימן ב : בחידושו של החינוך שבן נח נהרג על פי עצמו..... ב
- סימן ג : בשיעור גדלות בכך נח..... ד
- סימן ד : בן נח חולה מסוכן האם מותר להאכילו אבר מן החי..... ו

סימן א

ספק ישראל ספק גוי כיצד ינהג בשמירת שבת

הקשה המנחת חינוך במצוה ל"ב [פקוח נפש אות ו' עמוד קע"ט] על המבואר במשנה במכשירין שתינוק הנמצא בעיר שחציה גויים וחציה ישראל הוי ספק, ויש לדעת כיצד ינהג בשבת דהרי מספק חייב לשמור שבת, ומאידיך גוי ששבת חייב מיתה וילפינן לה מקרא דיום ולילה לא ישבותו, והוסיף שהקשו כמו כן דהרי מבואר בגמרא שהאבות שמרו את כל התורה קודם שניתנה, וצריך ביאור כיצד הותר להם לשמור שבת הרי עוברים בזה על איסור דלא ישבותו, ובמצוה שמ"ז אות ג' בקומץ המנחה הוסיף להקשות כן באופן של חצי גוי וחצי ישראל¹ כיצד ינהג לענין שמירת שבת, וצ"ע.²

וכתב המנחת חינוך עצה לזה על פי המבואר ברמב"ם הלכות מלכים פרק ט' הלכה י' שגוי האוכל משהו מאבר מן החי חייב מיתה דלא נאמרו השיעורים אלא לישראל ולא לבני נח, וביאר הרדב"ז שהוא משום ששיעורים הלכה למשה מסיני ומה שנאמר בסיני זה רק לישראל, ולפי זה כתב המנ"ח שיכול להוציא לרה"ר או לבשל חצי גרוגרת ולא עבר על איסור דלא ישבותו דהרי לגבי בן נח חשיב מלאכה אבל לגבי ישראל אינה מלאכה ולא חילול שבת, ואף שחצי שיעור אסור מן התורה בזה כתב המנ"ח בכמה אופנים א. על פי הדעות שלא נאסר חצי שיעור מן התורה רק באיסורי אכילה אבל במלאכת שבת לכו"ע חצי שיעור מותר מן התורה ואסור רק מדרבנן [יעוין במנ"ח מצוה לב אות ד]. ב. אפי' נימא שגם במלאכות שבת ח"ש אסור מן התורה מ"מ הרי איסור חצי שיעור הוא משום שחזי לאיצטרופי כמבואר בסוגיא ביומא וכאן ודאי לא יבוא לעשות מלאכה שלמה כי כל עיקר מה שעושה המלאכה זהו כדי לצאת מידי איסור של לא ישבותו וודאי לא יעשה מלאכה ויעבור על איסור חמור של חילול שבת, וממילא בכה"ג לכו"ע חצי שיעור מותר מן התורה.

¹ כגון עבד שהיה שייך לשנים ולא טבל לעבדות והוא גוי, ושחררו אחד מהם ונתגייר שלא מדעת האדון ונמצא שחלה הגירות רק על חציו המשוחרר ולא על החצי עבד ונמצא שהוא חצי ישראל חצי גוי.

² באחרונים נאמרו כמה דרכים א. החת"ס כתב שאברהם אבינו יצא בטלית מצויצת לרה"ר שאצל ישראל לא הוי מלאכה ואצל בן נח הוי משאוי דאינו חייב בציצית, ונמצא שכיון שאברהם אבינו דין בן נח לו ממילא לא שבת, ומאידיך קיים את התורה כי לפי דיני התורה נחשב ששמר שבת, וכמו"כ עצה זו מועילה לספק גוי ספק ישראל וכן לחצי ישראל חצי גוי ב. ההפלאה בספרו פנים יפות בפרשת נח כתב לחדש שבבן נח הלילה הולך אחר היום וממילא יכול לשבות בשבת ולעשות מלאכה במוצאי שבת ונמצא שלא עבר על איסור דלא ישבותו, ג. בשו"ת בנין ציון להערוך לנר בסימן קכ"ו כתב שאיסור לא ישבותו לבני נח אינו בגדרי מלאכות שבת שהרי קודם מתן תורה לא היה כלל גדרי המלאכות דהרי נתנו בסיני וילפינן להו ממשכן וגם אחר מתן תורה לבני נח נשאר הדין שאיסור השביתה תלוי בטורח ולא בגדרי המלאכות ומשום כך אפי' טורח קטן כגון שנושא משא כבד בתוך רשות היחיד נחשב מלאכה לבן נח ואינו נחשב מלאכה לישראל.

ויש להעיר בדברי המנחת חינוך א. מש"כ שלהשיטות שאין איסור חצי שיעור במלאכת שבת נחא, יש להעיר דהרי טעמא בעי מדוע לא אסרינן באמת חצי שיעור במלאכות שבת מטעמא דחזי לאיצטרופי, ולכאורה הטעם הוא כמו שכתב המאירי לענין העברה ד' אמות ברה"ר שאין איסור להעביר שתי אמות משום שאינו חצי שיעור אלא חצי מלאכה, וסברו השיטות הנ"ל שגם שיעור גרוגרת וכדו' אינו כשאר שיעורים אלא שהוא מגדיר את המלאכה עצמה ובפחות מזה אינה מלאכה כלל, ואי נימא כך מסתבר שבזה לא אמר הרמב"ם שלא נאמרו שיעורים לבן נח דהרי זה מגדיר את עצם המלאכה וכמו שודאי לא נימא שגוי שהעביר שתי אמות נחשב מלאכת הוצאה, וא"כ נפל בבירא כל התירוץ דעד כמה שנימא שאין איסור חצי שיעור במלאכות שבת א"כ שיעור זה נאמר גם לבן נח. ב. במש"כ שכיון שאין חשש שיגמור המלאכה לא אמרינן חזי לאיצטרופי חזינן שהבין המנחת חינוך שסברת חזי לאיצטרופי היא משום שחיישינן שמא יגמור השיעור ובמקום שאין חשש אין איסור, אמנם יש מן האחרונים [יעוין קובץ שיעורים חלק ב' חולין אות מ"ה] שביארו שהוא סימן ולא סיבה שכיון שאם יצטרף יהיה חלק מהאיסור ע"כ שהוא גם אסור אלא שאין לוקין עליו, ולפי זה ליכא לסברת המנחת חינוך כאן.

ואולי אפשר לומר על פי דרכו של המנחת חינוך בעוד אופן דהנה כשם ששיעורים הלל"מ כמו"כ מחיצין הלכה למשה מסיני וגובה המחיצה של רשות היחיד י' טפחים הוא ג"כ הלל"מ, וא"כ יתכן שלגבי גוי לא נאמר שיעור זה וגם בפחות מגובה י' טפחים הוי רה"י, וא"כ אם יוציא ממקום זה שבדיני ישראל הוא כרמלית לרה"ר נמצא שלא חילל שבת ומאידך לא עבר על לא ישבותו כי לגבי גוי הוי מלאכת הוצאה, ובזה ודאי שלישראל מותר מן התורה דהרי הוי כרמלית ולא שייך כאן כלל ענין חצי שיעור ולא מצאתי מי שיעורר בזה האם דיני מחיצין נאמרו לבני נח וצ"ע.

סימן ב

בחידושו של "החינוך" שבן נח נהרג על פי עצמו

הגמרא בסנהדרין דף נ"ז עמוד ב' דורשת מהפסוק 'אך את דמכם וגו' אדרוש מיד האדם מיד איש באחיו וגו' שבן נח נהרג על ידי עד אחד ודיין אחד ואפי' עד קרוב, אבל אשה פסולה גם בבני נח. ובספר החינוך במצוה כ"ו ובמצוה קצ"ב הוסיף שבן נח נהרג גם על פי עצמו וזה לא מבואר בגמרא, וכתב המנחת חינוך במצוה כ"ו אות ט"ז שאף שאין מבואר בגמרא מ"מ מסברא יש להבין

את דברי החינוך, שהרי כל מה שאדם לא נאמן על עצמו הוא משום שאדם קרוב אצל עצמו כמבואר בגמ' בסנהדרין דף ט' וכאן שקרוב כשר גם אדם על עצמו כשר³ אמנם לדעת הראב"ד המובא ברא"ש במכות דף ו' שבעל דבר אינו עד כלל גם כאן אינו נאמן דעכ"פ בעינין עד, אבל להשיטות שפסול רק משום קרוב ניחא, אלא שקשה מדוע לא כתב החינוך שדין זה הוא רק באיש אבל אשה לא תהרג על פי עצמה דהרי אשה פסולה להעיד גם אצל בני נח והחינוך לא חילק בזה וצ"ע, אלו דברי המנחת חינוך.

והוסיף המנ"ח שאם היה מקור שהודאת בע"ד כמאה עדים לגבי בן נח היה מובן שגם אשה נהרגת על פי עצמה מדין הודאת בע"ד, אבל לא מצאנו דין זה גבי בן נח⁴.

ובשמואל ב' פרק א' פסוק ט"ז 'ויאמר אליו דוד דמך על ראשך כי פיך ענה בך לאמר אנכי מתתי את משיח ה' וכתב המלבי"ם "אם נאמר שהיה עמלקי ממש, שבן נח נהרג בלא התראה ונהרג אף על הטרפה ונהרג בדין אחד ובעד אחד יש לומר שהוא הדין שנהרג בהודאת עצמו כמו שנהרג על פי קרוב (וצ"ע בזה לדינא)" עכ"ד.

ובגמרא פסחים דף ג' עמוד ב' איתא שההוא ארמאה שהיה אוכל מקרבן פסח וסיפר זה לר' יהודה בן בתירא וריב"ב הערים עליו וגרם שיבינו את הדבר והרגוהו, ומבואר שהיה חייב מיתה על זה שאכל מקרבן פסח⁵ וכתב רש"י שם בד"ה מי קספו לך שהסיבה שריב"ב לא הרג אותו משום שלא היה בידו להרגו, ומשמעות הדברים שלא היה לו את היכולת אבל על פי דין היה צריך להרגו ומבואר ג"כ שבן נח נהרג על פי עצמו.

והנה לפי ביאור המנחת חינוך שנהרג על פי עצמו מדין עדות יש לעיין [והעיר בזה בשיעורי הגר"ד פוברסקי בפסחים שם] שלכאורה גם דין קרוב כשר לדון בן נח וא"כ יכול לדון את עצמו ואפי' חייב לדון את עצמו ונמצא שגוי שעבר עבירה חייב להרוג עצמו וצ"ע⁶.

והנה הגר"ש רוזובסקי זצ"ל נוקט בכמה מקומות [יעוי' בזכרון שמואל סימן ל"ח] לגבי דין הודאת בע"ד שמלבד הגזיה"כ שנאמן וילפינן לה מכי הוא זה, יש בזה גם אנן סהדי והוכחה שחייב שאל"כ לא היה מודה, ולפי זה יש לתרץ קושית המנחת חינוך שבאמת טעמו של החינוך אינו רק

³ כמובן שלא יהיה כשר לזכות עצמו נגד עד אחד אחר כי בזה הוא נוגע בעדותו אבל לחובתו שאינו נוגע כשר.
⁴ ונראה מדברי המנ"ח שגם בממון לא יתחייב הבן נח על פי עצמו עכ"פ לשיטת הראב"ד שאינו עד כלל, כי לא נתחדש אצלו דין הודאת בע"ד וזה חידוש.

⁵ המנחת חינוך במצוה י"ד אות ב' דן בזה מדוע חייב מיתה הרי אין זה מז' מצוות בני נח.
⁶ אמנם החזו"א כתב באבן העזר סימן ק"א סקמ"ג שגם בבן נח אין עד נעשה דין וכמו כן כתב שם שלא כל אחד כשר לדון אלא צריך להיות בקי בדיני בן נח ושומר ז' מצוות יעו"ש בדבריו.

משום שקרוב כשר להעיד אלא גם מדין הודאת בע"ד ואף שאין ילפותא לדין הודאת בע"ד בבן נח מ"מ מהני משום האנן סהדי [ואף שבעלמא אין ממיתין על פי זה בבן נח שסגי בעד אחד סגי גם באנן סהדי ואומדנא], ולפי זה גם אשה נהרגת על פי עצמה, אמנם זה ניחא בדברי החינוך אבל בעמלקי שהודה שהרג את שאול וכן בגוי שהודה שאכל מבשר הפסח בזה אין אנן סהדי כמו שמבואר בזכרון שמואל שם שרק בבא לחייב עצמו יש אומדנא אבל אם בא לצורך אחר אין כאן אנן סהדי, ובהיא דהעמלקי הרי בא רק לספר לדוד ששאול נהרג, וכן הגוי בא להתפאר בפני ריב"ב שאכל מבשר הפסח, אמנם בזה נוכל לפרש שהוא מדין עדות קרוב כדברי המנ"ח אלא שבדברי החינוך שלא חילק בין איש לאשה נוכל לבאר שהוא מדין אנן סהדי ואומדנא.

והנה המנחת חינוך באות כא מסתפק לענין עבד שלא מל ולא טבל והוא גוי האם נאמן על עצמו שעבר עבירה וחייב מיתה⁷, או דילמא שאינו נאמן לחוב לאדונו דהרי הודאת בע"ד לא מהני בחב לאחרני, ולכאורה לפי מש"כ המנ"ח לעיל שנאמנות הגוי על עצמו מדין עדות לא שייך כאן ענין חב לאחרני שזה דין בהודאת בעל דין שלא מועיל כשחב לאחרים, אבל בעדות לא שייך דין זה וכמו שאחר נאמן להעיד עליו כמו כן הוא נאמן להעיד על עצמו וצ"ע.

סימן ג

בשיעור גדלות בבן נח

המנחת חינוך במצוה ק"צ אות ח' מחדש שאף שאצל ישראל אינו חייב במצוות קודם י"ג שנה, אבל בן נח מעת שנהיה בר דעת חייב כל אחד לפום חורפיה, ויסוד דבריו על פי דברי הרא"ש בתשובה כלל ט"ז שכתב וזה לשונו "וששאלת מאין לנו שבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין אבל פחות מכן לא, דע כי הלכה למשה מסיני הוא והוא בכלל שיעורין חציצין ומחיצין שהוא הלכה למשה מסיני דשיעור וקצבה לכל דבר ניתן למשה בעל פה⁸ וכן היא דבת שלש ביאתה

⁷ המנ"ח מוסיף להסתפק שאולי גם אחר לא נאמן לחייבו מיתה כיון שיש כאן הוצאת ממון מהאדון ובעי שני עדים, והוכיח שכן הוא מהא דסנהדרין דף י"ט עמוד א' עבדיה דינאי קטל נפשא וחייב מיתה ומבואר בגמ' שאין דנים את העבד שלא בפני ינאי כיון שגורם הפסד לינאי בחיוב המיתה, וחזינן שנחשב להוצאת ממון מן האדון וכמו כן בנידון דין צריך שני עדים, אבל באבי עזרי הל' מלכים פרק ט' הלכה ט' חולק על המנ"ח וסובר שהנידון הוא העבד עצמו, והפסד הממון הוא תוצאה דממילא והוכחה לזה דהרי עד אחד נאמן לומר נתנסך יינך אף שגורם בזה הפסד ממון לבעלים, וע"כ שכיון שהנידון הוא היין, והפסד הממון הוא ממילא לא בעינן בזה שני עדים, וה"ה באופן דהמנ"ח, ומה שהוכיח מינאי, שם לא מבואר שנחשב דין הוצאת ממון מינאי המלך, אלא שכיון שינאי מפסיד הוא נחשב בע"ד על החיוב מיתה של העבד וצריך להיות בפניו, אבל הנידון הוא העבד ולא הפסד הממון של האדון ומה"ט מבואר שם בתוס' שחשיב דיני נפשות ולא דיני ממונות.

⁸ אמנם הרע"ב במסכת אבות פרק ה' משנה כ"ה כתב שילפינן לה משמעון ולוי ולפי זה ודאי גם בבן נח הדין כן.

ביאה פחות מכן לא וכן בן ט' ביאתו ביאה ולא פחות וכו' כל אלו הלכה למשה מסיני הם" עכ"ד. והרי כתב הרמב"ם בפרק ט' מהלכות מלכים הלכה ט' שבן נח שאוכל אפי' כל שהוא מאבר מן החי חייב מיתה כי השיעורים לישראל נאמרו ולא לבני נח, ובארו המפרשים שם שכיון שהם הלכה למשה מסיני נאמרו רק לישראל, וא"כ כמו ששיעור אכילה בכזית לא נאמר לב"נ גם שיעור גדלות בן י"ג לא ניתן להם, אלא מאז שנהיה בר דעת חייב במצוות וכן ממכרו ממכר ומקחו מקח מן התורה, שוב הביא שגם החתם סופר כתב כן בשו"ת יו"ד סימן שי"ז.

והמנ"ח הוסיף על פי דברי הרא"ש שכמו כן לענין עריות בבן נח חייב גם על ביאת קטנה פחותה מבת ג' וכן קטן פחות מבן ט', דגם זה בכלל שיעורים הלכה למשה מסיני נמצא שקטן בן דעת הבא על קטנה שהיא ראויה לביאה מצד גופה אף שאינה בת ג' חייב אצל בני נח.

אלא שקשה דהרי מבואר בגמ' בסנהדרין דף נ"ט עמוד א' ובחולין דף ל"ג דליכא מידי דלישראל שרי ולבני נח אסור ולהחת"ס והמנ"ח יוצא שקטן ב"נ מצווה ואילו ישראל עד שיגדיל אינו חייב במצוות⁹, אמנם בדעת הרמב"ם יתכן שאפשר לומר כן כי הרמב"ם אינו סובר להאי כללא דליכא מידי וכו' שהרי כתב בפרק ט' מהלכות מלכים הלכה י"ב וי"ג שבהמה טהורה שנשחטה ומפרכסת אסורה לב"נ כיון שאין להם היתר שחיטה ומותרת לישראל, ואף שבגמ' בחולין מבואר שמותר גם לבן נח משום מי איכא מידי וכו', כתב הלחם משנה שם שהרמב"ם סובר שהם סוגיות חלוקות והסוגיא בסנהדרין סוברת שלא אמרינן סברא זו וכן נח אסור וישראל מותר, וא"כ יש לומר ג"כ לענין גדלות שאף שישראל אינו חייב עד י"ג שנה גוי חייב מהיותו בר דעת, אבל להרשב"א המובא בכס"מ שם שחולק על הרמב"ם וסובר כפשטות הסוגיא, קשה איך יתכן לומר שגוי יהיה חייב יותר מישראל.

ובאמת יש מגדולי האחרונים שיצאו לחדש שבשבע מצוות בני נח גם ישראל מצווה כשמגיע להיות בר דעת אפי' פחות מבן י"ג, והאור שמח בפרק ג' מאיסורי ביאה הלכה ב' כתב "דלגבי קדושת המצוות ודאי מצווין אחר מתן תורה מה שהיו מצווין קודם רק לענין עונשין טפי חס רחמנא על נפש ישראל" ויסוד דבריו מהגמ' בסנהדרין דף נ"ה עמוד ב' שאומרת לענין קטן הבא על הבהמה שעבר בזה איסור אלא שפטור ממיתה כי חס רחמנא עליה, וקשה הרי אינו מצווה כלל, ותי' האו"ש שכיון שגם ב"נ מצווין על הרביעה כמו"כ קטן שהוא בר דעת מצווה עליה דלא גרע

⁹ וקושיא זו אין להקשות על הרמב"ם בהל' מלכים הנ"ל שגוי חייב גם על כל שהוא כי זה גם אסור לישראל דאמנם אינו חייב אבל חצי שיעור אסור מן התורה [ולר"ל שמותר מן התורה אולי גם ב"נ מותר מה"ט וכמו שמותר בבהמה טהורה מפרכסת אחר שחיטה]

מבן נח ורק פטור מעונשין כי חס רחמנא עליה¹⁰ ולפי זה שפיר אפשר לומר את חידוש החת"ס והמנ"ח שגוי מצווה מהיותו בר דעת ובאמת גם ישראל מצווה בז' מצוות קודם י"ג שנה אלא שאינו בר עונשין.

אלא שעדיין קשה דהתינח לענין גיל מצוות אבל המנ"ח כתב שהוא הדין לענין ביאת פחותה מבת ג', ובזה יקשה שיצא הדין שגוי הבא על ערוה פחותה מבת ג' חייב ולישראל מותר ובזה לא יתכן החידוש של האו"ש שנימא שגם ישראל אסור בעריות האסורות לבן נח בפחותה מבת ג' דא"כ גם יתחייב עליה מיתה וזה ודאי לא יתכן, ונמצא שלשי' הראשונים דקיי"ל סברת מי איכא מידי וכו' להלכה לא יתכן חידושו של המנ"ח וצ"ע.

והנה בסנהדרין דף ס"ח מבואר שיש אפשרות של גזל הגר בגר קטן מדאורייתא, והקשו התוס' אין נתגייר הרי מה שמטבילין קטן על דעת בי"ד הוא מדין זכין ואין זכיה לקטן מן התורה, והקשו האחרונים דלפי מש"כ המנ"ח שגוי נחשב לגדול כשהוא בר דעת שפיר משכחת לה שהיה בר דעת בפחות מי"ג ונתגייר על דעת עצמו ועכשיו כשהוא ישראל הוא גר קטן מן התורה, אלא שבזה יש לומר שכיון שהוא מתגייר דיינינן ליה כישראל ולא כגוי וכיון שבישראל נחשב לקטן אין יכול להתגייר ע"ד עצמו [וכעין סברא זו כתבו בתוס' שם] אלא שהוסיפו האחרונים להקשות שהתוס' שם שואלים ג"כ כיצד זכה בממון הרי קטן אין לו זכיה מן התורה לא ע"י עצמו ולא ע"י אחרים, [ותרצו שדעת אחרת מקנה מהני בקטן מן התורה], ולהמנ"ח שפיר משכחת לה שקנה ממון בהיותו גוי והיה בר דעת פחות מי"ג ואח"כ נתגייר וודאי שהממון נשאר קנוי לו מן התורה וצ"ע¹¹.

סימן ד

בן נח חולה מסוכן האם מותר להאכילו אבר מן החי

הגרעק"א ביו"ד סימן ס"ב מביא מספר תבת גמא [ספרו של הפמ"ג על התורה] בפרשת שמות שמסתפק האם מותר להושיט אבר מן החי לבן נח מסוכן, דדילמא ההיתר של פיקוח נפש שנלמד

¹⁰ וכן כתב גם בחלקת יואב או"ח סימן א' ובעוד אחרונים, ובמנחת שלמה חלק א' סימן ל"ד נראה שסובר כן הלכה למעשה, אבל בקהלות יעקב יבמות סימן כ"א כתב על דברי האחרונים שהם "מחודשים מאד" וראיתי מביאים שכתב הגר"ד לנדו שליט"א שמסתימת כל הפוסקים שכתבו שחיוב מצוות מגיל י"ג ולא חילקו משמע שבכל המצוות זה כך גם בז' מצוות שנצטוו בני נח.
¹¹ יעוין בשיעורי הגר"ד פורסקי סנהדרין דף ס"ח עמוד ב' אות ז'

מוחי בהם ולא שימות בהם לא נאמר לבני נח וממילא אסור לבן נח לאכול אמ"ה להציל עצמו ויש בזה משום לפני עור.

ובאמת ספיקו צריך ביאור דהרי ודאי שדין של וחי בהם לא נאמר לגוי שהרי לא מחללים שבת להציל גוי ומהיכי תיתי שיהיה מותר לגוי לעבור עבירה כדי שלא ימות¹².

והנה המנחת חינוך במצוה רצ"ו מאריך בענין זה ונביא תוכן דבריו בקצרה בתוספת דברים מספר זכרון שמואל להגר"ש רוזובסקי זצוק"ל בסימן ס"ה.

בסנהדרין דף ע"ד עמוד ב' מבואר שנכרי אינו מצווה על קידוש ה' דהיינו שאף שישראל מצווה ביהרג ואל יעבור בג' עבירות חמורות, אבל גוי אפי' בעבודה זרה אינו חייב בקידוש ה' ואם אומרים לו עבוד עבודה זרה או שתהרג יעבור ואל יהרג, והקשו התוס' שם ד"ה בן נח, דהא גוי ממילא חייב ליהרג ואפי' על כל ז' מצוות כי הרי הדין של יעבור ואל יהרג יסודו מדין פיקוח נפש דוחה את כל התורה שנלמד מוחי בהם וזה נאמר לישראל ולא לבן נח, וא"כ מדוע אינו חייב למסור עצמו, ותרצו התוס' שוחי בהם נצרך רק כדי שלא נלמד שאר מצוות מג"ע ושפיכות דמים שיהרג ואל יעבור אבל מסברא אין צריך למסור עצמו למיתה.

וכתב המנחת חינוך שלמדנו מדברי התוס' חידוש גדול שאין צריך כלל לדין פיקוח נח דוחה את כל התורה כדי להתיר לעבור ולא ליהרג ומסברא ידעינן שאין צריך למסור עצמו למיתה כדי לא לעבור עבירה ומשום כך גם בן נח שלא נאמר בו כלל הדין של וחי בהם מ"מ אינו חייב למסור עצמו למיתה¹³.

אלא שכתב המנחת חינוך שכל זה באופן של "אונס" דהיינו שאומרים לו אכול או תמות, אבל אם הוא חולה ובא להתרפא ע"י איסור בזה לא הותר לו כי מה שכתבו התוס' שגם לולי קרא דוחי בהם אינו חייב למסור עצמו זהו באופן שאונסים אותו לעבור עבירה, אבל אם עובר מדעתו בזה אין היתר לולי פיקוח נפש וזה לא נאמר בגוי, ובבאור הדברים כתב הגרש"ר בזכרון שמואל סימן ס"ה

¹² כן הקשה בשיעורי רבי שמואל סנהדרין דף ע"ח, אמנם אולי יש לפרש ספקו של הפמ"ג בדוקא לענין לפני עור, דהיינו שלגוי עצמו ודאי אסור דאין לו היתר דוחי בהם, אבל כיון שלישאל עצמו בכה"ג אין איסור אינו מצווה בלפני עור על זה, וכדעת האמונת שמואל שמובא בפמ"ג יו"ד סימן ס"ב שאין איסור לפני עור על איסור שהוא אינו מצווה בו, והא דאין איסור משום עצה שאינה הוגנת כתבו האחרונים שבגוי אין חלק זה של לפני עור ורק להכשילו בעבירה אסור, ולכן כשאינו מצווה לא נאמר האיסור הזה, אמנם קשה בסברא להחשיב כאן כאינו מצווה שהרי הוא מצווה באיסור זה ופיקוח"נ הוא רק דחיה ואינו היתר וכיון שאין כאן דינא דפקו"נ הדר דינא שיש כאן איסור גמור והוא מצווה בזה וצ"ע.

¹³ אמנם צריך להוסיף כאן דברי הגרש"ר שדין זה הוא רק בבן נח אבל בישראל אין היתר זה והראיה דברציחה אמרינן יהרג ואל יעבור משום "מאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו'" וסברא זו היא רק שלא יהיה כאן היתר דפקו"נ כיון דאין עדיפות להצלתו על פני הצלת חברו אבל אם יש סברא שאדם לא חייב למסור נפשו כדי לא לעבור עבירה מדוע לא נימא כן גם באיסור דלא תרצח וע"כ שבישראל אין היתר זה וחייב למסור נפשו ועיי"ש שהרחיב בענין זה ותלה זה בפלוגתא דקמאי.

על פי דברי החמדת שלמה שאונס כמאן דלא עביד ולא מתיחס אליו המעשה וזה טעמא דהתוס' שמותר מסברא, אבל כשמתרפא לא שייכא סברא זו, וכל ההיתר הוא משום פיקוח נפש, והא דנסתפק בזה הפמ"ג כתב הגרש"ר שיתכן לפרש טעמיה דהתוס' באופן אחר, דכמו שמצינו שאדם אינו חייב לבזבז על מצות עשה יותר מחומש נכסיו, כמו"כ מסתבר שגם על לא תעשה אינו חייב למסור נפשו דעד כדי כך לא חייבה תורה, ולפי זה גם מותר להתרפא באיסור, עכ"פ המנחת חינוך נוקט לדינא שאסור לגוי להתרפא באיסור ורק אם אונסים אותו מותר לו לאכול או אפי' לעבוד עבודה זרה.

ויסוד לחילוק זה הוכיח המנחת חינוך מדברי הרמב"ם בפרק ה' מיסודי התורה הלכה ד' שכתב שמי שאנסוהו לעבוד עבודה זרה ולא מסר נפשו ועבד מ"מ אינו חייב מיתה כי הוא אנוס ורחמנא פטריה מעונש, ואילו לגבי חולה שנתרפא בעצי אשירה כתב הרמב"ם שם בהלכה ו' שחייב מיתה, והיינו טעמא שאין זה אנוס, אלא דבעלמא יש היתר דפיקו"נ ובעבודה זרה אין היתר זה ושוב הו"ל עובד מדעתו וחייב וזה כנ"ל שיש חילוק בין "אונס" ל"ריפוי".

כמו"כ דקדק המנחת חינוך שלגבי ישראל כתב הרמב"ם שם שכמו שבשאר עבירות הדין הוא שיעבור ולא יהרג כמו"כ מותר להתרפא ע"י איסור ואילו לגבי בן נח בפרק י' מהלכות מלכים, לא כתב דין זה ורק כתב שמותר לו לעבור כשאונסים אותו, והיינו כנ"ל שבישראל שיש דחיה דפקו"נ מותר להתרפא בשאר איסורים, אבל בן נח אין לו היתר זה ואסור לו להתרפא אפי' באבר מן החי.